

Warszawa, 4 października 2015 r.

Minimum egzystencji w układzie przestrzennym. Komentarz do danych za 2014 r.

Wprowadzenie

Przedstawiamy wartości minimum egzystencji za 2014 r. Do szacunków wykorzystano średnioroczne ceny dóbr i usług udostępnione przez GUS¹. Analizę w układzie przestrzennym ograniczono do wybranych zagadnień. Zróżnicowania wartości koszyków zilustrujemy na przykładzie 4-osobowego gospodarstwa domowego (z dwójką dzieci).

Koszyki nie uwzględniają specyfiki regionów, miast, czy ośrodków lokalnych. Nie uwzględniono w nich różnic w strukturze spożycia wynikających ze specyfiki terytorialnej. Wyniki te, w porównaniu z rzeczywistymi zróżnicowaniami, winny być oceniane z dużą ostrożnością.

Zróżnicowanie terytorialne minimum egzystencji

Najwyższe wartości minimum egzystencji odnotowano w woj. zachodniopomorskim (+6,3%), a najniższe w regionie podkarpackim (-5,2%). Rozpiętość między wartościami „skrajnymi” minimum egzystencji wynosiła 11,4 punktu proc.

Największymi grupami wydatków w minimum egzystencji są wydatki związane z użytkowaniem mieszkania oraz artykuły żywnościowe: wydatki te stanowią 80,1% koszyka dla gospodarstwa 4-osobowego.²

Głównym czynnikiem różnic wartości minimum egzystencji w województwach były koszty korzystania z zasobów komunalnych. Największe wahania od wartości średniej w kraju dotyczyło czynszu, co ilustruje nieco politykę władz miejskich: najwyższe były w woj. pomorskim (42% wyższe od średniej), a najniższe (o ponad 37%) w woj. lubelskim. Bardzo duże zróżnicowania dotyczyły centralnego ogrzewania: wartości maksymalne w województwie podlaskim (+33%), minimalne w opolskim (-20%).

Skala zróżnicowania wartości koszyków żywnościowych nie był duży. Żywność z minimum egzystencji była „najdroższa” w woj. dolnośląskim (+3,3%); za to samo pod względem ilości najmniej można było wydać w woj. podkarpackim (-3,7%).

¹ W niektórych przypadkach - np. przejazdów kolejowych, połączeń telefonicznych, gazet o zasięgu ogólnokrajowym, abonamentu RTV - cena jest jednolita w kraju. Gdy czasem brakowało informacji o cenie towaru w województwie, przyjmowano wartość krajową. W przypadku jej braku wartość określano na podstawie dynamiki cen i własnego rozpoznania rynku.

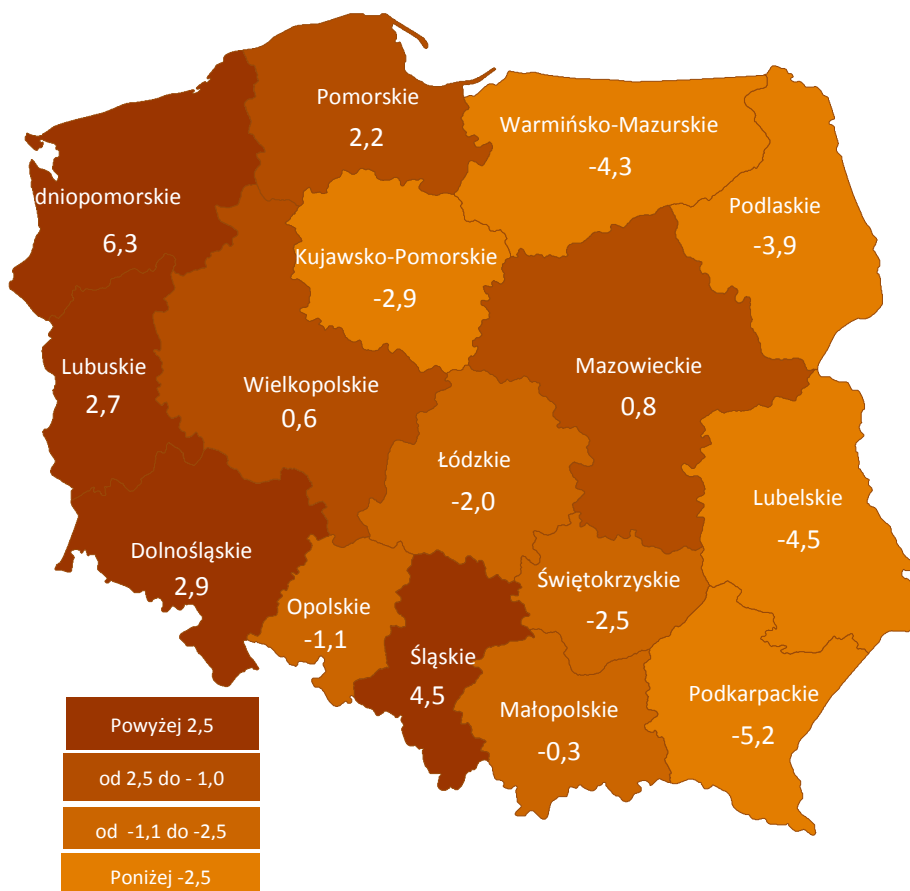
² Udział ten dotyczy koszyków minimum dla Polski ogółem.

Tabela 1. Odchylenia minimum egzystencji od wartości przeciętnej dla kraju według województw i głównych grup wydatków w 2014 r. (Polska = 0)

Województwo	ME ogółem	Żywność	Eksploatacja mieszkania	Odzież i obuwie	Edukacja	Zdrowie
Dolnośląskie	2,9	3,3	3,8	6,3	-15,9	4,9
Kujawsko-pomorskie	-2,9	-1,4	-3,8	-2,4	-19,8	-0,1
Lubelskie	-4,5	-3,0	-8,3	3,3	-7,9	-4,9
Lubuskie	2,7	0,9	4,3	9,1	4,3	4,7
Łódzkie	-2,0	-2,3	-1,5	-6,9	4,9	-2,9
Małopolskie	-0,3	0,6	-1,6	-0,3	0,9	-3,6
Mazowieckie	0,8	1,7	-2,5	4,8	13,5	1,1
Opolskie	-1,1	1,5	-4,9	0,7	-3,4	2,6
Podkarpackie	-5,2	-3,7	-6,9	-7,1	-12,4	-2,3
Podlaskie	-3,9	-3,3	-2,4	-6,8	-18,5	-6,6
Pomorskie	2,2	1,6	4,2	2,6	-8,9	0,6
Śląskie	4,5	2,5	7,8	0,7	15,8	-0,8
Świętokrzyskie	-2,5	-3,5	-2,6	7,4	-4,2	-2,5
Warmińsko-mazurskie	-4,3	-0,8	-12,9	0,9	16,9	0,9
Wielkopolskie	0,6	-2,5	5,2	-8,4	10,4	4,0
Zachodniopomorskie	6,3	2,7	13,4	1,6	0,6	0,5
Polska	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IPiSS.

Mapa 1. Zróżnicowanie wartości minimum egzystencji w 2014 r. (odchylenia od wartości średniej w p. p.)

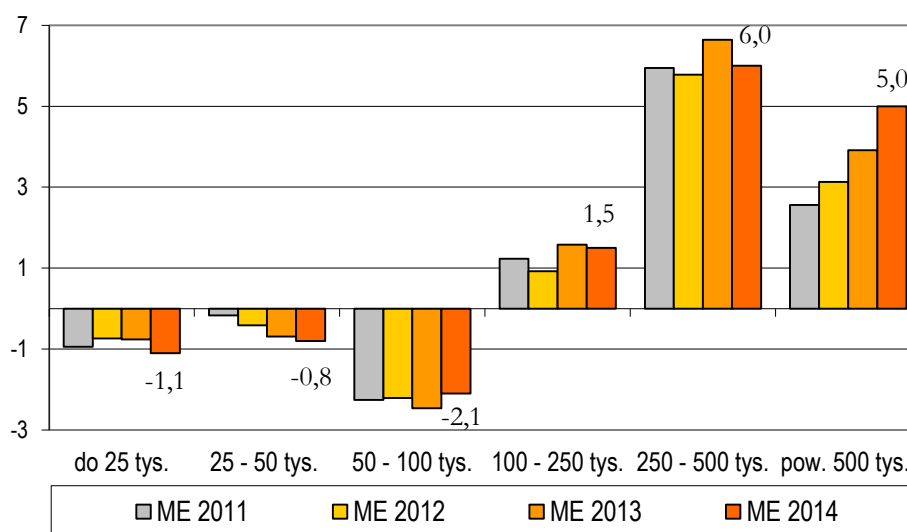

Uwaga: dane ME dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum egzystencji. Zmiany jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IPiSS.

Dużym zróżnicowaniem cechują się wydatki na edukację, co jest związane z różnymi opłatami za przedszkole, podręczniki czy ofertę edukacyjno-kulturalną. Skala różnic między województwami „skrajnymi” sięgała ponad 36%. W ochronie zdrowia tak dużych zróżnicowań nie zaobserwowano: ceny podstawowych leków i usług medycznych wyceniono najdrożej na dolnośląskim (+4,9%), a najniżej na Podlasiu (-6,6%).

Minimum egzystencji dla klas miast w 2014 r. osiągnęło najwyższe wartości w największych aglomeracjach. Minimum przeżycia było najniższe w miastach o liczbie 50–100 tys. mieszkańców (Tabela 2).

Wykres 1. Odchylenia minimum egzystencji w klasach miast od przeciętnej krajowej w latach 2012–2014 (Polska = 0)

Uwaga: dane ME dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum egzystencji. Zmiany jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IPiSS.

Głównym czynnikiem różnicującym wartość minimum egzystencji w miastach były modelowe wydatki mieszkaniowe. Były one najniższe w miastach o liczbie 50–100 tys. mieszkańców (-4,8%), a najwyższe – blisko o 10% – w miastach o liczbie 250–500 tys. mieszkańców.

Na różnice te wpłynęła polityka władz miejskich, wyznaczająca poziom czynszu w zasobach komunalnych – w dużych aglomeracjach czynsze były droższe o ponad 60%, a usługi komunalne (dostarczenie wody, opłaty śmieciowe) – kilkanaście procent droższe. W tych miastach dużo niższe były opłaty za ciepłą wodę i centralne ogrzewanie.

Wartość koszyka żywności minimum egzystencji była znacznie droższa w największych miastach (+6,4%), była a najtańsza w tych najmniejszych (-2,7%). Podobne tendencje odnoszą się do wydatków zdrowotnych.

Tabela 2. Odchylenia minimum egzystencji od średniej dla kraju według klas miast i grup wydatków w 2014 r. (Polska = 0)

Województwo o liczbie mieszkańców	ME (gospodarstwo 4-osobowe)		Żywność	Eksploatacja mieszkania					Zdrowie
	w zł	odchylenie od średniej (%)		ogółem	w tym				
					czynsz	usługi komunalne	ciepła woda	centralne ogrzewanie	
Do 25 tys.	458,49	-1,1	-2,7	1,9	-16,2	-8,0	16,7	10,8	-2,0
25–50 tys.	460,13	-0,8	-0,1	-1,7	-2,7	-2,5	1,0	-5,0	-0,2
50–100 tys.	453,90	-2,1	-0,7	-4,6	-4,1	-0,8	-12,8	-1,8	0,3
100–250 tys.	470,86	1,5	1,3	0,9	7,5	10,4	-5,9	-9,8	2,5
250–500 tys.	491,63	6,0	2,9	11,0	63,9	19,6	-18,0	8,8	2,3
Powyżej 500 tys.	486,97	5,0	6,4	1,0	49,8	21,8	-26,9	-25,4	4,9
Polska	463,79	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IPiSS.

Podsumowanie

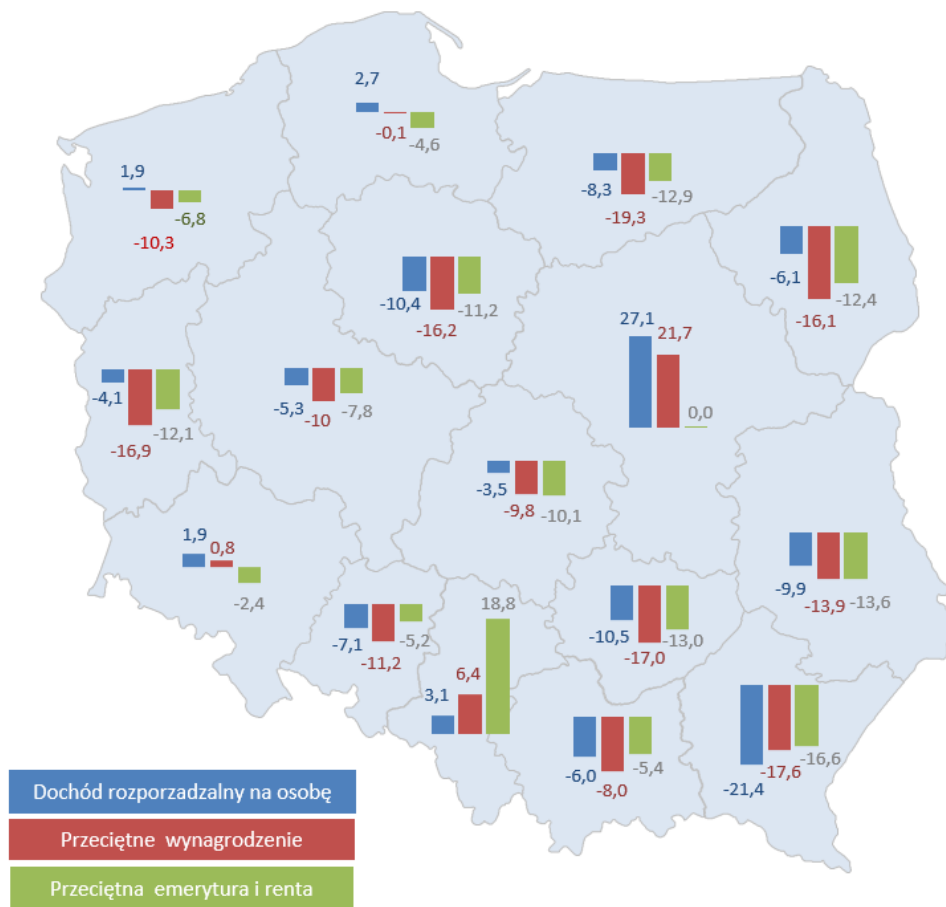
Z tych szacunków wyłaniałby się obraz pozornie dość pozytywny. Różnice dla województw o wartościach „skrajnych” sięgają ponad 11 p.p, czyli w stopniu umiarkowanym. Ten obraz nie powinien jednak uspakajać, gdyż obserwowana skala rozpiętości rzeczywistych wydatków i dochodów gospodarstw domowych jest dużo wyższa.

Zróżnicowanie przeciętnych wynagrodzeń i wydatków gospodarstw domowych jest prawie 4-krotnie wyższe. Regionalne różnice przeciętnej emerytury z systemu pracowniczego jest z kolei ponad 3-krotnie wyższe od wyników dla badanych koszyków. Najwyższe wydatki oraz wynagrodzenia koncentrują się w woj., mazowieckim, zaś najwyższe świadczenia emerytalne w woj. śląskim.

Realne kategorie dochodowe odnoszą się do poszczególnych osób, wchodzących w skład danej rodziny czy gospodarstwa domowego. Rzeczywiste wydatki można porównywać z modelem minimum egzystencji, pamiętając jednocześnie, że te ostatnie są tylko wydatkami modelowymi.

Na realne decyzje wydatkowe gospodarstw domowych wpływa wiele czynników – jest tu uwzględniona zróżnicowana ilościowo i jakościowo konsumpcja – czego nie ma przy analizowanych koszykach. Ponadto trzeba pamiętać, że wydatki przeciętne dotyczą ogółu gospodarstw, a nie tylko tych niezamożnych. Dane o wysokości dochodu rozporządzalnego ukazują jeszcze większe zróżnicowania w województwach (por. Mapa 2).

Mapa 2. Przestrzenne zróżnicowanie dochodu rozporządzalnego, wynagrodzeń i świadczeń emerytalnych w 2014 r. (odchylenie od wartości średniej w p.p., Polska =0)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS 2015.

dr Piotr Kurowski

Bibliografia

- Deniszczuk L., Kurowski P., Styrc M. (2007), *Progi minimalnej konsumpcji gospodarstw domowych wyznaczone metodą potrzeb podstawowych. Rodzaje, oszacowania i zastosowania polityce społecznej*, IPiSS, Warszawa.
- Deniszczuk L., Sajkiewicz B. (1996), *Kategoria minimum egzystencji*, w: Golinowska S. (red.), *Polska bieda. Kryteria – Ocena – Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa, str. 18 – 40.
- Golinowska S., red. (1996), *Polska bieda. Kryteria – Ocena – Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa.
- GUS (2014), *Regiony Polski 2014*,. Warszawa.
- GUS (2015), *Sytuacja gospodarstw domowych w 2014 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych*, Informacja Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Warszawa, strona stat.gov.pl. [dostęp 26.05.2015]